

แนวทางการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณในไทย

The Ways of Education about Thai Traditional Medicine Texts in Thailand

ภักตร์พล แสงเงิน¹, กังวล คัชชิมา²

Phakphon Sangngern¹, Kangvol Khatshima²

Received: 10 March 2020

Revised: 5 May 2020

Accepted: 26 May 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาทิศทางการทำวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณที่ปรากฏในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตำรายาประเภทคัมภีร์หรือเอกสารโบราณจากเอกสารและงานวิจัยตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542-2562 จำนวน 38 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณในไทยมี 4 แนวทางสำคัญ คือ 1. งานที่มุ่งศึกษาด้านตัวยา สมุนไพร ตำรับยาในภาพรวม พบจำนวน 15 เรื่อง 2. งานที่มุ่งศึกษาจากด้านตำรับยา การวินิจฉัย วิธีการดูแลรักษา พบจำนวน 7 เรื่อง 3. งานที่มุ่งศึกษาด้านภาษาและวรรณกรรม พบจำนวน 3 เรื่อง และ 4. งานที่มุ่งศึกษาด้านอาการโรคเฉพาะด้าน พบจำนวน 12 เรื่อง โดยแนวทางทั้งสี่นี้ถือเป็นแนวทางสำคัญที่มีการศึกษาในไทย และหากจะศึกษาวิจัยแนวตำรายาโบราณให้เกิดประโยชน์ควรมีการบูรณาการข้ามศาสตร์จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณ

คำสำคัญ: แนวทาง, การศึกษาวิจัย, ตำรายาโบราณ, ไทย

Abstract

The path taken by researchers to study ancient medicine texts from various fields is explored in this study. The texts being studied are related to ancient scriptures and documents contained in several 1999-2019 A.D relevant documents and researches totaling 38 different subjects. The outcome of the research found that studies of ancient medicines in Thailand would benefit by adopting 4 guidelines each of which contain numerous items of importance.

1) In a study that focused on herbal medicine in its overall form, 15 items were found, 2) In a

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และอาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ติดต่อได้ที่ phakphon_sang@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹ Ph.D. Candidate, Graduate Programs in Epigraphy in Thai and Oriental Languages, Faculty of Archeology, Silpakorn University and A Lecturer of Thai language Department, Faculty of Humanities and Social Science, Rajabhat Pibulsongkram University. Contact at phakphon_sang@hotmail.com

² Assistant Professor of Department of Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University

study aimed at studying drug formulas, diagnosis, and treatment methods, 7 items were found, 3) In a study that focused on language and literature, 3 topics were found, 4) In a study aimed at studying medicine's specific symptoms, 12 items were found. These four guidelines are considered mandatory in the education sector in Thailand. If researching traditional medicine texts is deemed to be beneficial, researchers should use cross-disciplinary research, which will maximize the benefits of research into ancient medicine texts.

Keywords: Ways, Education, Thai Traditional Medicine Texts, Thailand

บทนำ

ตำรายา คือ มรดกทางภูมิปัญญาสำคัญของคนไทยตั้งแต่อดีต เป็นวรรณกรรมที่บันทึกถึงตำรับยาที่ใช้ในการรักษาโรคต่างๆ ของผู้คนในอดีต เช่น โรคซาง โรคไข้ชนิดต่างๆ หรืออาการที่ทำให้ร่างกายเกิดความแปรปรวน คือ เชื้อมมัว เป็นต้น เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วโดยทั่วไปว่า “ยา” คือ หนึ่งในปัจจัยสี่ของมนุษย์ที่ช่วยบรรเทาจากอาการเจ็บป่วยทั้งหลายได้ การดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นจำเป็นต้องอาศัย “ยา” ในการขจัดและปิดเป่าโรคพยาธิต่างๆ ที่เบียดเบียนการดำรงชีวิตของมนุษย์เพื่อใช้ในการปรับสมดุลของร่างกายให้เข้าสู่ภาวะปกติผ่าน “ตำรับยา” อันเป็นภูมิปัญญาของการสังเกต ทดลองและปรับใช้ตำรายาของคนในอดีต ดังนั้นตำรายาจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์มาตั้งแต่ในอดีตเลยทีเดียว

การรักษาโรคด้วยตำรายาหรือเภสัชกรรมแผนโบราณของไทยนั้นปรากฏหลักฐานตั้งแต่สมัยสุโขทัย คือ หลักฐานการสร้างสวนสมุนไพรขนาดใหญ่บนเขาหลวงหรือเขาสรรพยาในสมัยสุโขทัยเพื่อใช้ในการรักษาโรคของคนในสมัยนั้น สมัยกรุงศรีอยุธยาที่ปรากฏวรรณกรรมตำรายาฉบับที่คนทั่วไปรู้จักอย่างกว้างขวางในวงการแพทย์แผนไทย คือ ตำราพระโอสถพระนารายณ์ อันประกอบไปด้วยยาไทย ยาฝรั่ง ยาจีน และยาพราหมณ์เทศ เมื่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ถือเป็นยุคที่

พระมหากษัตริย์ทรงให้ความสำคัญกับตำรายาไทยฉบับต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกรมหมอและโรงพระโอสถขึ้นใหม่และทรงให้บูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ และทรงให้จารึกตำรายาไว้ตามศาลารายด้วย ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมตำรายาเพิ่มเติมโดยรับสั่งให้กรมหมอหลวงชำระตำรายาและจัดเป็น “ตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ 2” ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดราชโอรสรวมทั้งจารึกตำรายาหลายร้อยขนานบนแผ่นศิลาและจารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนฯ ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอิทธิพลของการรักษาแนวตะวันตกได้เข้ามาจึงทำให้วงการแพทย์แผนไทยชะงักอยู่พักหนึ่ง หลังจากนั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยในตำรายาไทยแผนโบราณเป็นอย่างยิ่งจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมแพทย์หลวงเพื่อชำระตำรายาแผนไทยโบราณเรียกว่า “ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง” โดยพระองค์ทรงเห็นว่า ถึงแม้ยาของแพทย์ทางตะวันตกจะดีก็จริง แต่ก็ควรที่จะรักษาของไทยโบราณเอาไว้ด้วยเพราะเป็นภูมิปัญญาเก่าแก่ของบรรพบุรุษสมัยโบราณ (ลัดดาวัลย์ คุปป์ญญาผาดย์ (บรรณาธิการ), 2558: 12-15)

ประทีป ชุมพล (2556: 69) กล่าวว่า ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยมีความเจริญและมีการบูรณาการมาโดยตลอดด้วยพระบารมีของพระมหากษัตริย์ แต่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ คือ ในสมัยลัทธิล่าอาณานิคม (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5) เบื้องหลังความพยายามที่จะล้มล้างการแพทย์แผนไทยแท้จริงแล้วอยู่ที่ความพยายามของลัทธิล่าอาณานิคม โดยผ่านมูลนิธิตะวันตกที่มีอำนาจเหนือผู้บริหารของประเทศไทยในขณะนั้น ซึ่งวิเคราะห์ได้จากการระดมความคิดเห็นทางด้านวิชาการด้านประวัติศาสตร์การแพทย์และการสาธารณสุขไทย เมื่อ 19 กรกฎาคม 2544 ณ ห้องประชุมสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ได้มีนักวิชาการ คือ อาจารย์ ชนัญญ์ วัลลภขุนทอง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สรุปบทหายนะของการแพทย์แผนไทยว่า

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงสนพระทัยการแพทย์แผนไทย ปล่อยให้อำนาจขุนนางไปดูแล เนื่องจากการเข้ามาของมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ซึ่งได้รายงานว่าการเรียนการสอนการแพทย์ของไทยไม่ได้มาตรฐานการพัฒนาโรงเรียนแพทย์จึงเริ่มขึ้น เพื่อพัฒนาการแพทย์ให้ทันสมัยตามแบบประเทศตะวันตก รัฐบาลจึงยกเลิกการสอนวิชาแพทย์แผนโบราณ (การแพทย์แผนไทย) ในโรงเรียนแพทย์ การแพทย์แผนตะวันตกกลายเป็นแพทย์หนึ่งเดียวที่รัฐให้การยอมรับ การเข้ามาของมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ทำให้การศึกษาแพทย์เป็นการศึกษาที่มีมาตรฐานแบบตะวันตกเพียงอย่างเดียว ไม่มีแพทย์ชั้นสองอีกต่อไป (ชนัญญ์ วัลลภขุนทอง อ้างถึงใน ประทีป ชุมพล, 2556: 69)

ภูมิปัญญาของตำรายาแผนไทยโบราณหรือสมุนไพรไทยนั้น ได้รับความสำคัญจากสถาบันพระมหากษัตริย์มาอย่างต่อเนื่องและในสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหา

ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าทรงมีพระนิพนธ์เกี่ยวกับความสำคัญของตำรายาและสมุนไพรไทยว่า

สมุนไพรไทยนี้มีค่ามาก
พระเจ้าอยู่หัวทรงฝากให้รักษา
แต่อย่าตายายใช้กันมา
ควรลูกหลานรู้จักใช้สืบไป

เป็นเอกลักษณ์ของชาติควรศึกษา
วิจัยยาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม
รู้ประโยชน์รู้คุณโทษสมุนไพร
เพื่อคนไทยอยู่รอดตลอดกาล

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อ้างถึงใน (ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญามาตย์ (บรรณาธิการ), 2558: หน้าปก)

เห็นได้ว่า ความรู้เกี่ยวกับตำรายาแผนไทยโบราณหรือสมุนไพรยังคงถูกให้ความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน โดยการศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้เหล่านี้ถือเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในตำรายาโบราณอันเป็นองค์ความรู้ที่คนในอดีตได้สั่งสมและรวบรวมไว้ และผ่านการใช้รักษาจริงในอดีต ซึ่งความรู้เหล่านี้ก็จะผ่านและตกทอดมายังรุ่นต่อรุ่นนั้นผ่านประสบการณ์จากผู้รักษามาอย่างเข้มงวดที่เรียกว่า “หมอยา” ดังนั้นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำรายาแผนไทยโบราณจึงเป็นการศึกษาที่สำคัญเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวกับยาในอดีต โดยปัจจุบัน (2563) นั้น มีงานศึกษาวิจัยจำนวนไม่น้อยที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับตำรายาแผนโบราณหรือภูมิปัญญาจากหมอยาพื้นบ้าน เช่น นักวิชาการบางท่านก็มุ่งศึกษาไปที่ตำรายาโดยตรงโดยเริ่มที่ขั้นตอนแรกคือ การบิรวรรต (การทำให้เอกสารโบราณอ่านง่ายขึ้นผ่านภาษาไทยปัจจุบัน) และก็ทำการศึกษาวเคราะห์ บางท่านก็มุ่งศึกษาตำรายาเหล่านี้พร้อมทั้งสัมผัส

จากหมอชาวบ้านที่ใช้ในการรักษาโรคจริง ๆ หรือบางท่านนำทฤษฎีตะวันตกมาใช้ในการวิเคราะห์ตำรายาแผนโบราณของไทย ซึ่งถือว่าการศึกษานี้มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง หรือการศึกษาวิจัยเชิงเภสัชศาสตร์และทางการแพทย์แผนไทย ก็นับได้ว่าเห็นประโยชน์จากการศึกษาที่เป็นรูปธรรมชัดเจนผ่านการทดลองใช้จริงภายใต้การทดลองในห้องปฏิบัติการ โดย ประวิทย์ อัครเสริณนท์ (2554: 8-9) กล่าวถึงทิศทางการวิจัยสมุนไพรในไทยผ่านมุมมองทางเภสัชวิทยาโดยเสนอทิศทางการวิจัยสมุนไพรในไทยไว้ 3 ส่วนว่า

ส่วนที่ 1 การวิจัยทางเภสัชวิทยา (reverse pharmacology) มุ่งเน้นการศึกษาเรื่องกลไกการออกฤทธิ์และเภสัชจลนศาสตร์ที่สัมพันธ์กับฤทธิ์ทางคลินิก ส่วนที่ 2 การใช้ยาอย่างสมเหตุผล (rational use) มุ่งค้นคว้าหาหลักฐานเชิงประจักษ์ทางการแพทย์ (evidence based medicine) เพื่อมาสนับสนุนการใช้ยาอย่างสมเหตุผล ส่วนที่ 3 การเลือกวิจัยยาที่มีอยู่ในบัญชียาสมุนไพรแห่งชาติ เนื่องจากเป็นนโยบายระดับชาติ ที่ต้องการสนับสนุนให้ใช้ยาจากสมุนไพร จึงบรรจุยาทั้งหมด 71 รายการ ลงในบัญชียาจากสมุนไพรแห่งชาติและให้ผู้ป่วยมีสิทธิ์เบิกจ่ายตามเกณฑ์กรมบัญชีกลางสามารถเบิกจ่ายได้ อีกทั้งข้อมูลในบัญชียาดังกล่าวยังขาดหลักฐานสนับสนุนทางวิทยาศาสตร์อีกมาก

ซึ่งการศึกษาวิจัยแนวต่าง ๆ นี้ล้วนมุ่งศึกษาองค์ความรู้ทางตำรายาหรือสมุนไพรแผนโบราณที่ปรากฏในเอกสารโบราณหรือจากหมอพื้นบ้าน ดังนั้นบทความนี้จะมุ่งศึกษาทิศทางการทำวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณในด้านต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงทิศทางการวิจัยที่สามารถนำมาปรับใช้หรือขยายประเด็นต่อไปในการทำวิจัยเกี่ยวกับตำรายาไทยแผนโบราณอันเป็นเอกสารโบราณที่

ปรากฏอยู่มากทั้งในหอสมุดแห่งชาติหรือแหล่งข้อมูลภูมิภาคทั่วไป

วิธีการศึกษา

1. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตำรายาในไทย โดยเลือกศึกษางานดังกล่าว 20 ปีย้อนหลัง คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2542-2562

2. แยกประเภทของเอกสารและงานวิจัย

3. วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยด้านตำรายาด้วยวิธีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยตำรายาหรือตำรับยาจากเอกสารโบราณและพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

4. สรุปผลและข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์สำคัญต่อการศึกษาวิจัยตำรายา

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

1. มุ่งศึกษาเฉพาะงานที่ศึกษาเกี่ยวกับตำรายา ตำรับยา หรือการใช้สมุนไพรแผนโบราณเฉพาะในประเทศไทย อาจจะเป็นทั้งงานด้านบทความวิชาการ บทความปริทัศน์ วิจัยวิทยานิพนธ์ งานรวบรวมตำรายา หนังสือ เป็นต้น โดยใช้เอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อดังกล่าว

2. วิธีการเลือกข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานั้น กำหนดขอบเขตของข้อมูลและเนื้อหา คือ

2.1 งานที่มุ่งศึกษาตำรายาจากต้นฉบับเอกสารโบราณประเภทต่าง ๆ เช่น การปริวรรตรวบรวม สังคายน เป็นต้น

2.2 งานที่มุ่งศึกษาจากตำรายาโบราณและพบการสัมภาษณ์จากหมอ คือ มีการสัมภาษณ์ การใช้ยาในตำรายาหรือวิธีการใช้รักษาจริง

2.3 งานที่มุ่งศึกษาตำรายาโดยการนำทฤษฎีต่าง ๆ มาวิเคราะห์

2.4 งานที่มุ่งศึกษาตำรายาแผนโบราณผ่านมุมมองทางการแพทย์แผนไทยและเภสัชศาสตร์

สถานภาพงานวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณ

ในหัวข้อนี้จะแสดงภาพรวมของการศึกษาวิจัยในแต่ละเรื่อง พร้อมทั้งวิเคราะห์ด้านที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยด้านตำรายา สรุปผลและข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) ที่เป็นประโยชน์สำคัญต่อการศึกษาวิจัยตำรายาหรือแนวทางการต่อยอดของงานประเภทนั้นๆ ดังนี้

1. งานที่มุ่งศึกษาด้านตัวยา สมุนไพร ตำรับยาในภาพรวม

1.1 งานของเจริญ ทรประดิษฐ์ (2542) “ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือบุด” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ ปรึวรรตตำรายาพื้นบ้านภาคใต้เป็นภาษาไทย ปัจจุบัน จัดระบบข้อมูลจากการปรึวรรต จำแนกเนื้อหาตำรายาตามสารัตถะ มีวิธีการศึกษา คือ ปรึวรรตตำรายาพื้นบ้านภาคใต้เป็นภาษาไทยแล้วตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญคือ หมอพื้นบ้านและทำการเผยแพร่เอกสาร

1.2 งานของสมบัติ ประภาวิชาและคณะ (2546) “การศึกษาตำรายาพื้นบ้านอีสาน” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ มุ่งศึกษาตำรายาพื้นบ้านอีสานท้องถิ่นแล้วปรึวรรตเป็นภาษาไทย นำบางตัวยามาพัฒนาด้านเภสัชกรรมแผนไทย และส่งเสริมเครือข่ายหมอพื้นบ้าน มีวิธีการศึกษา คือ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารฉบับตัวเขียนต่างๆ แล้วปรึวรรตเป็นภาษาไทยปัจจุบัน พร้อมทั้งจำแนกตัวยาตามกลุ่มอาการ

1.3 งานของรัตนา จันท์เทวาร์และคณะ (2547) “การปรึวรรตใบลานอีสาน: ตำรายา” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อปรึวรรต

ตำรายาจากใบลานจำนวน 4 ผูก วัดธาตุ อ.เมือง จ.ขอนแก่น และเพื่อเผยแพร่ผลการปรึวรรตให้กับบุคคลที่สนใจ มีวิธีการศึกษา คือ ปรึวรรตใบลานโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านแล้วเสนอผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

1.4 งานของสุดาร์ตน์ ตันตะอารียะ (2548) “การวิเคราะห์ตำรายาแผนโบราณจากสมุดไทยของจังหวัดพังงา” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ 1. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กลวิธีการเขียน และการใช้ภาษาในตำรายาแผนโบราณจากสมุดไทย จังหวัดพังงา 2. ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อในตำรายา มีวิธีการศึกษา คือ รวบรวมตำรายาโบราณในจังหวัดพังงา สัมภาษณ์หมอยาแผนโบราณ และวิเคราะห์ความเชื่อในตำรายา

1.5 งานของจรินทร์ พลหาวงศ์ (2550) “แปลคัมภีร์กิดหนาของหมอพื้นบ้านภาคใต้ อำเภอกงสูง จังหวัดนครศรีธรรมราช” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ ปรึวรรตคัมภีร์กิดหนาดำรายการแพทย์แผนไทยสำคัญของภาคใต้ มีวิธีการศึกษา คือ รวบรวมคัมภีร์ดังกล่าวแล้วปรึวรรตเป็นภาษาไทยปัจจุบัน

1.6 งานของกฤษฎา ศรีธรรมมาและคณะ (2552) “การสืบค้นภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านอีสานในคัมภีร์ยาใบลาน” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ 1. จัดเก็บองค์ความรู้ตำรายาจากไมโครฟิล์มในรูปแบบดิจิทัล 2. ปรึวรรตคัมภีร์ยาใบลานอีสานเป็นอักษรไทยปัจจุบัน 3. ศึกษาองค์ความรู้ในการบำบัดรักษาโรคที่ปรากฏในคัมภีร์ยาใบลานอีสาน มีวิธีการศึกษา คือ คณะผู้วิจัยศึกษาจากคัมภีร์ยาใบลานอีสานจากไมโครฟิล์มและคัมภีร์ยาดั้งฉบับ จำนวน 2 ฉบับ โดยคัดจากฉบับที่มีความสมบูรณ์ 2 ผูก คือ คัมภีร์ฉบับพระชิน จิตธัมโม บ้านวังบัว และคัมภีร์ยา วัดบ้านโกทา ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โดยคณะผู้วิจัยทำการปรึวรรตจากอักษรไทยน้อย

เป็นอักษรไทยปัจจุบัน และส่งมอบให้หมอยาพื้นบ้านตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

1.7 งานของศุภชัย ดิยวรรณันท์และชยันต์ พิเชียรสุทนต์ (2552) “ศิลาจารึกตำรายาไตรราชโอรสารามราชวรวิหารที่สูญหาย” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาเชิงเอกสารเปรียบเทียบกับศิลาจารึกฉบับต่างๆ มีวิธีการศึกษา คือ นำศิลาจารึกตำรายาไตรราชโอรสารามราชวรวิหารเปรียบเทียบกับสำเนาจารึกฉบับต่างๆ

1.8 งานของนิจศิริ เรื่องรังสีและคณะ (2553) “รายงานการวิจัย เรื่อง ตำรายาในศิลาจารึกวัดโพธิ์: สังคายนารวบรวมและอธิบายความหมาย” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ งานวิจัยเล่มนี้ใช้ผู้เชี่ยวชาญบูรณาการหลายด้านเกี่ยวกับสมุนไพร ด้านเภสัชพฤกษศาสตร์ ด้านจารึกและเอกสารโบราณ และด้านการแพทย์แผนไทย งานวิจัยเล่มนี้ “มุ่งจำแนก” ชนิดของสมุนไพรในตำรายาศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามโดยงานวิจัยเชิง “การรวบรวม/สังเคราะห์” ตำรายาในศิลาจารึกวัดโพธิ์เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาของคนทั่วไป มีวิธีการศึกษา คือ 1. การวิเคราะห์ความถูกต้องสมบูรณ์ของตำรายาด้วยการ “ตรวจสอบชำระ” ตำรายาของวัดโพธิ์จากสถานที่ต่างๆ ให้สมบูรณ์ถูกต้องที่สุด 2. วิเคราะห์สมุนไพรที่ขจัดอยู่ในตำรายาด้วยการรวบรวมชื่อสมุนไพรในตำรายาวัดโพธิ์ พร้อมทั้งระบุชื่อทางวิทยาศาสตร์โดยใช้ “หลักของพฤกษานุกรมวิธาน” เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์

1.9 งานของอุษา กลิ่นหอมและสุกัญญานาคะวงศ์ (2554) “การสังคายนาดำรายาพื้นบ้านอีสานที่บันทึกลงใบลาน” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบในการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับตำรายาพื้นบ้านอีสานในใบลานที่บันทึกเป็นอักษรไทยน้อยปริวรรตเป็นภาษาไทยปัจจุบัน มีวิธีการศึกษา

คือ จำแนกเอกสารจากตำรายาโบราณในภาคอีสานจากโครงการอนุรักษ์ใบลาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

1.10 งานของกัมพล มะลาพิมพ์ (2559) “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์แพทย์แผนไทย: พระคัมภีร์ธาตุวิจินชัย” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาขอบในการแต่งและสารัตถะจากคัมภีร์ธาตุวิจินชัย โดยเนื้อหาของคัมภีร์ธาตุวิจินชัย ว่าด้วยเรื่องธาตุในร่างกาย สาเหตุของการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากฤดูกาลหรือภูมิประเทศ ใช้คัมภีร์ธาตุวิจินชัยจากหอสมุดแห่งชาติ สมุดไทยดำ เส้นดินสอด เล่มที่ 1 เลขที่ 113 เลขที่ 2 เลขที่ 95 และ เล่มที่ 3 เลขที่ 99 โดยผู้ศึกษาทำการปริวรรตตามหลักการปริวรรตเอกสารโบราณเป็นภาษาไทยปัจจุบัน มีวิธีการศึกษา คือ 1. มุ่งศึกษา “ขอบ” คือ รูปแบบของการแต่งที่สืบทอดมาจากอดีต 2. มุ่งศึกษา “สารัตถะ” คือ สารสำคัญของเรื่อง

1.11 งานของชัยวัฒน์ เสาทอง (2560) “คำที่มีความสัมพันธ์กับภาษาเขมรที่นำมาเป็นชื่อเครื่องยาในตำรายาฉบับ “ตำราพระโอสถพระนารายณ์” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ มุ่งศึกษาภาษาเขมรที่ปรากฏในตำราพระโอสถพระนารายณ์ มีวิธีการศึกษา คือ ใช้เกณฑ์ในการจำแนกคำที่มีความสัมพันธ์กับภาษาเขมรของ Uraisri Varasarin

1.12 งานของชัยวัฒน์ สีแก้วและคณะ (2560) “การปริวรรตและการศึกษาวิเคราะห์หนังสือชุดตำราไค้ใหญ่รูปแบบตำรายาและคาถา ฉบับหอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ ปริวรรตตำรายาโบราณในหนังสือชุดไค้ใหญ่เป็นภาษาไทยปัจจุบัน มีวิธีการศึกษา คือ เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนาปริวรรตและทำการศึกษาวิเคราะห์

1.13 งานของรัชชัชย นาใจคง (2560) “ตำราแผนหวด: การถ่ายทอดและการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงตำราราชภักดิ์ ตำราหลวง” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อปริวรรตตำราแผนหวดให้เป็นภาษาไทยปัจจุบัน และศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างตำราแผนหวดในยุคเดียวกัน มีวิธีการศึกษา คือ งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบ case study approach ปริวรรตเอกสารเปรียบเทียบเนื้อหา และวิเคราะห์ความเชื่อมโยงกับตำราแผนหวดจากเอกสารทุติยภูมิ

1.14 งานของมณีนสร วังศิริและคณะ (2562) “วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดนครชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร: การศึกษาเชิงวิเคราะห์” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ รูปแบบคำประพันธ์ ภาษาและเนื้อหาของตำรายาวัดนครชุม โดยมีวิธีการศึกษา คือ การจำแนกเนื้อหาของตำรายาฉบับนี้ตามชื่อของตำรับยาและอาการของโรค ด้วยา วิธีการปรุงยาและสรรพคุณของตำรับยาชนิดนั้น

1.15 งานของสิริขวัญ สุทธิสนและคณะ (2562) “วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดสุนทรประดิษฐ์ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ รูปแบบคำประพันธ์ ภาษาและเนื้อหาของตำรายาวัดสุนทรประดิษฐ์ โดยมีวิธีการศึกษา คือ ด้วยการจำแนกเนื้อหาของตำรายาฉบับนี้ตามชื่อของตำรับยาและอาการของโรค ด้วยา วิธีการปรุงยาและสรรพคุณของตำรับยาชนิดนั้น

งานศึกษาเกี่ยวกับตำรายาหรือเอกสารโบราณทั้ง 15 เรื่องนี้ ส่วนใหญ่มุ่งปริวรรตหรือสังคายนา รวบรวมเอกสารโบราณที่ตัวต้นฉบับ (text) โดยจุดเน้นสำคัญคือ มุ่งศึกษาที่ตัวเอกสารปฐมภูมิ (primary source) ซึ่งการศึกษานี้ถือเป็นที่ยอมรับในการศึกษาเกี่ยวกับตำรา

ยาโบราณ โดยส่วนใหญ่มุ่งศึกษารูปแบบคำประพันธ์ ภาษาและเนื้อหาที่ปรากฏในตำรายาฉบับนั้นๆ หรือการนำมาเปรียบเทียบกับตำราฉบับหลวงซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป หรือการมุ่งศึกษาที่ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรคที่ปรากฏในตำรายานั้นๆ เช่น

งานของกฤษฎา ศรีธรรมมาและคณะที่ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านอีสานในเอกสารโบราณ โดยงานวิจัยนี้ถือเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาคัมภีร์โบราณเกี่ยวกับตำรายาท้องถิ่นของภาคอีสาน นับเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์คัมภีร์ยาโบราณและองค์ความรู้ที่อยู่ในท้องถิ่น งานของกัมพล มะลาพิมพ์ที่มุ่งศึกษาวิเคราะห์เฉพาะคัมภีร์ธาตุวินาจัญ มีจุดประสงค์ในการศึกษาที่ชัดเจนเพราะมุ่งศึกษา “ชนบ” และ “สารัตถะ” ในคัมภีร์ธาตุวินาจัญ ซึ่งผลการศึกษาที่พิสูจน์วัตถุประสงค์ได้อย่างชัดเจนงานนี้ได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยเกี่ยวกับตำรายา โดยเฉพาะ “ชนบ” และ “สารัตถะ” ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ตำรายาโบราณได้เป็นอย่างดี หรืองานของสุตารัตน์ ดันตะอาริยะ ศึกษาตำรายาแผนโบราณจากสมุดไทยของจังหวัดพังงา โดยภาพรวมของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้จัดว่ามีความน่าสนใจในเนื้อหาเพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตำรายาอันเป็นความรู้ท้องถิ่น เป็นต้น

2. งานที่มุ่งศึกษาจากด้านตำรับยา การวินิจฉัย วิธีการดูแลรักษา

2.1 งานของณัฐณิชา นิमितนทร์และจันทิดา อินเทพ (2548) “การศึกษารวบรวมองค์ความรู้สมุนไพรและยาตำรับที่ใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพของหมอพื้นบ้าน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว.” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และยาตำรับสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคและสร้างเสริมสุขภาพของหมอสายยนต์ ใหญ่กระโทก

มีวิธีการศึกษา คือ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Surveying research) และการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive analysis) ด้วยการเลือกพื้นที่และกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากหมอสาวยนต์ใหญ่กระโทก

2.2 งานของสิงหา กรจับ (2550) “ตำรับยาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านสุรินทร์” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาวิจัยตำรับยาหมอพื้นบ้าน มีวิธีการศึกษา คือ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ จากตำรับหมอยานายบัว จันทริยวงษ์ หมอพื้นบ้าน

2.3 งานของปิยนุช ยอดสมสวยและสุพิมพ์ วงษ์ทองแท้ (2552) “การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาข้อมูลทั่วไป บทบาทของหมอพื้นบ้าน โรค อาการเจ็บป่วย และวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้าน อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก มีวิธีการศึกษา คือ วิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลจากหมอพื้นบ้านที่ยังรักษาจริง

2.4 งานของวรรณิภา พรเวชจินดาและคณะ (2559) “บันทึกภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน: การรักษาโรคสุวัด กรณีหมอมี่ จันทะสน จังหวัดศรีสะเกษ” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ อนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาด้านการรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวิธีการศึกษา คือ สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อถอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาจากหมอมี่ จันทะสน

2.5 งานของอภิชาติ คำวิเลิศและกอบชัย รัฐอุปบล (2559) “โบราณตำรายา: ภูมิปัญญาการรักษาพื้นบ้านลาว” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่ออธิบายผลสัมฤทธิ์ของการรักษาสุขภาพที่สัมพันธ์กับจิตใจของผู้ป่วยด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านในตำรายาโบราณของสังคมลาว มีวิธีการศึกษา คือ 1. รวบรวมเอกสารปฐมภูมิจากตำรายาอักษร

ธรรมและอักษรไทยน้อย 2. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์หมอยาหรือผู้ปรุงยา 3. วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา โดยประมวลข้อมูลจากตำรายาและจากการสัมภาษณ์

2.6 งานของภัทริดา ผลงาม (2560) “การพัฒนาตำรับยาสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการรักษาโรคในชุมชน” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ พัฒนารักษาสมุนไพรพื้นบ้านในการรักษาสุขภาพของชุมชน มีวิธีการศึกษา คือ ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) และใช้วิธีการเรียนรู้โดยการปฏิบัติร่วมกัน (Action Learning) และใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนาแบบกลุ่ม

2.7 งานของสรวิศ เกสรมาศและคณะ (2562) “การศึกษาการรักษาด้วยตำรับยาสมุนไพรใน 7 กลุ่มโรค: กรณีศึกษาหมอประวิทย์ แก้วทอง จังหวัดสงขลา” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาประวัติการเป็นหมอพื้นบ้านและหลักการและแนวทางในการรักษาโรคด้วยตำรับยาสมุนไพรของหมอประวิทย์ แก้วทอง มีวิธีการศึกษา คือ ใช้วิธีการศึกษาการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา จุดเด่นและควรพัฒนาของงาน

งานทั้ง 7 เรื่องนี้มีจุดร่วมสำคัญ คือ ทุกเรื่องมีการสัมภาษณ์หรือลงภาคสนามกับหมอยาหรือผู้รักษาโรคจริง โดยบางเรื่องอาจจะนำตำรับยาไปเปรียบเทียบกับการรักษาโรคจริงๆ ของหมอในพื้นที่ยุคนั้นๆ หรือการสัมภาษณ์การใช้สมุนไพรของคนในชุมชนในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยถือว่า การศึกษาแนวนี้มีคุณค่าอย่างยิ่งเนื่องจากมีการตรวจสอบอีกครั้งในการใช้ยาหรือสมุนไพรในการรักษาโรคกับหมอยาหรือปราชญ์ชุมชนจริงทำให้การศึกษาเพิ่มความน่าเชื่อถืออีกระดับหนึ่ง เช่น

งานของอภิชาติ คำวิเลิศและกอบชัย รัฐอุบล ที่ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาการรักษาพื้นบ้านลาว งานนี้ถือเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาปรัวรรตตำรายาพื้นบ้านและมีข้อมูลการสัมภาษณ์จากหมอพื้นบ้านที่รักษาโรคนั้นจริง ทำให้มีความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง หากเพิ่มข้อมูลระดับการวิเคราะห์ความสำคัญของตัวยาหรือการเปรียบเทียบตัวยากับการรักษาจริงก็จะทำให้งานมีน้ำหนักและมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

3. งานที่มุ่งศึกษาด้านภาษาและวรรณกรรม

3.1 สายหยุด บัวทุม (2553) “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอายุรกรรมพื้นบ้าน ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ 1. ใช้ทฤษฎีโครงสร้าง (Structuralism) มาวิเคราะห์วรรณกรรมอายุรกรรมพื้นบ้าน ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 2. ใช้ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) มาวิเคราะห์วรรณกรรมอายุรกรรมพื้นบ้าน ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวิธีการศึกษา คือ ผู้วิจัยใช้วิธีการลงสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่างในเขตพื้นที่ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเลือกเฉพาะ “วิทยากรกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ด้านการรักษาโรคด้วยวิธีพื้นบ้าน” โดยหลังจากการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีทั้งสอง

3.2 งานของเชิดชัย อุดมพันธ์ (2555) “อุปลักษณะเกี่ยวกับโรคในภาษาไทยถิ่นใต้” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ 1. ศึกษาวิเคราะห์มโนอุปลักษณะเกี่ยวกับโรคในภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในปริจเฉทตำรายาและตำราการแพทย์ 2. วิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะในปริจเฉทตำรายาและตำราการแพทย์ มีวิธีการศึกษา คือ

ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิเคราะห์ อุปลักษณะและมโนทัศน์ของเลคอฟและจอห์นสัน (1980)” ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1. การจำแนกถ้อยคำอุปลักษณะ 2. การตีความอุปลักษณะ 3. การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงคู่คุณสมบัติทางโครงสร้างระดับปริชาน (Cognitive) 4. การวิเคราะห์หน้าที่ของอุปลักษณะ ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกหน้าที่อุปลักษณะของโกทลี (Goatly, 1998) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์หน้าที่ของมโนอุปลักษณะโรคในปริจเฉทตำรายาและตำราการแพทย์

3.3 งานของวาสนี มีเครือเอี่ยม (2559) “คำเรียกชื่อโรคในระบบการแพทย์พื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษาตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ วิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกชื่อโรคในระบบการแพทย์พื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวิธีการศึกษา คือ 1. ใช้วิธีการสัมภาษณ์และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) 2. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎี “อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์” (Ethnosemantics) เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม มี 2 วิธี คือ 2.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบของความหมาย (Componential analysis) 2.2 การจำแนกประเภท (Categorization)

งานทั้ง 3 เรื่องมีจุดร่วมสำคัญร่วมกันคือนำทฤษฎีที่ชัดเจนมาใช้วิเคราะห์ตัววรรณกรรมตำรายาจะทำให้การวิเคราะห์มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งศึกษาด้านภาษาและวรรณกรรม ใช้ข้อมูลและวิธีการเน้นที่การศึกษาภาษาและรูปแบบ คือ

งานของเชิดชัย อุดมพันธ์ที่ใช้กรอบแนวคิดในทางภาษาศาสตร์มาวิเคราะห์ตำรายาท้องถิ่นภาคใต้ โดยเป็นการศึกษาแนวภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics) ซึ่ง

เป็นแนวคิดหนึ่งที่จะทำให้การศึกษาดารายามีความ “กว้างขวาง” และบูรณาการศาสตร์มากยิ่งขึ้น โดยการมองในมุมของ “มโนอุปลักษณ์” ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ท้ายเรื่อง คือ หากสามารถใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวในการวิเคราะห์ตำรายาภาคอื่นๆ จะเห็นถึงความเหมือนและแตกต่างของตำรายาในแต่ละภาคด้าน “มโนอุปลักษณ์” ได้เป็นอย่างดี งานของวาสิณี มีเครือเอี่ยม โดยงานนี้สามารถนำไปพัฒนาการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับตำรายาโบราณในส่วนของการนำทฤษฎี “อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์” มาช่วยในการวิเคราะห์ตำรายาท้องถิ่นที่ปรากฏคำเรียกชื่อโรคต่างๆ เพื่อเปรียบเทียบตามทฤษฎีดังกล่าว โดยทฤษฎีนี้ค่อนข้างเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายและการจำแนกประเภทชื่อโรคในตำรายาอย่างยิ่งหรืองานของสายหยุด บัวทุม ถือว่ามีจุดเด่นที่สนใจในเรื่องของการใช้ทฤษฎีทางคติชนวิทยา (Folklore) คือ ทฤษฎีโครงสร้าง (Structuralism) และทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) มาวิเคราะห์วรรณกรรมอายุรกรรมพื้นบ้าน ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งผ่านการสัมภาษณ์ ถือว่ามีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านระเบียบวิธีวิจัยที่ชัดเจน และน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการนำมาวิเคราะห์ตำรายาโบราณอีกด้วย

4. งานที่มุ่งศึกษาตัวยา อาการ โรคเฉพาะด้าน

4.1 งานของอรัญญา มโนสร้อยและคณะ (2549) “การรวบรวม เลือกสรร และปริวรรตคัมภีร์และตำรายาสมุนไพรล้านนาและการจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนา” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ รวบรวมเลือกสรร ปริวรรตคัมภีร์และตำราแพทย์แผนไทยล้านนา และตำรายาสมุนไพรล้านนา แล้วจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูลและคัดเลือกตำรับเพื่อการ

ประยุกต์ในระบบสาธารณสุขในการพัฒนาเป็นยาสมุนไพรแผนและเพื่อการอนุรักษ์ มีวิธีการศึกษา คือ ปริวรรตเอกสารจากอักษรธรรมล้านนาเป็นภาษาไทยปัจจุบัน บันทึกข้อมูลในโปรแกรมฐานข้อมูลเพื่อสะดวกต่อการสืบค้น

4.2 งานของจิรเดช มโนสร้อยและคณะ (2551) “การจัดทำฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนา” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อจัดทำฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนา (ตำรับยาสมุนไพร) มีวิธีการศึกษา คือ รวบรวมและปริวรรตตำรายาสมุนไพรล้านนาเพื่อใช้เป็นข้อมูลวิจัยและพัฒนาเป็นแผนปัจจุบัน โดยรวบรวมเอกสารจากภาคเหนือแล้วทำการปริวรรตแล้วบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมจิรเดช 2 (ฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา) โดยโปรแกรมนี้สามารถปริวรรตเอกสารโบราณได้ “อัตโนมัติ”

4.3 งานของจิรเดช มโนสร้อยและคณะ (2551) “การคัดเลือกตำรับยาบำรุงกำลังที่พบในฐานข้อมูลตำรับยาสมุนไพรล้านนา” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อรวบรวมตำรับยาบำรุงกำลังที่ได้จากฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนามาศึกษาวิเคราะห์และประเมินความเป็นไปได้เพื่อนำไปวิจัยและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อาหารเสริม มีวิธีการศึกษา คือ รวบรวมคัมภีร์โบราณจากภาคเหนือแล้วปริวรรตเป็นภาษาไทยปัจจุบัน แล้วบันทึกลงในโปรแกรมจิรเดช 2 โดยคัดเลือกเฉพาะตำรับที่มีสรรพคุณบำรุงกำลัง 69 ตำรับ หาข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับสมุนไพรต่างๆ เช่น ความถี่ของสมุนไพรที่พบในตำรับยา เพื่อพัฒนาเชิงวิทยาศาสตร์ต่อไป

4.4 งานของจิรเดช มโนสร้อยและคณะ (2551) “การคัดเลือกตำรับเสริมอาหารจากฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ สืบค้น ปริวรรตและคัดเลือกตำรายาสมุนไพรล้านนาจากฐานข้อมูล

คัมภีร์ยาสมุนไพรล้านนาเพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัยและพัฒนาตำรับเสริมอาหาร มีวิธีการศึกษา คือ คัดเลือกตำรายาสมุนไพรล้านนาที่มีความสมบูรณ์จากภาคเหนือ ปรึวรรตจากอักษรธรรมล้านนาเป็นภาษาไทยแล้วบันทึกลงในโปรแกรม “จิริเดช 2” (ฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนา) คัดเลือกตำรับยาที่มีคุณสมบัติเสริมอาหารวิเคราะห์องค์ประกอบของสมุนไพรที่เป็นองค์ประกอบของตำรับยา เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อาหารเสริม

4.5 งานของอุษา กลิ่นหอม (2552) **“งานวิจัยเรื่อง การสังคายนาดำรายาพื้นบ้านอีสาน: กรณีใช้หมากไม้”** มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ มุ่งสังคายนารวบรวมองค์ความรู้จากตำราการแพทย์พื้นบ้านอีสานเพื่อจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่โดยมุ่งไปที่ **“ใช้หมากไม้”** มีวิธีการศึกษา คือ สังคายนาดำรายาโดยการปรับปรุงและพัฒนาองค์ความรู้โบราณให้คนปัจจุบันเข้าใจและนำไปใช้ปฏิบัติได้ โดยผู้วิจัยใช้คำว่า **“แนวคิดในการศึกษา”** คือ การจดบันทึกความรู้ทางตำรายาจากฐานสู่รุ่นโดยเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้กับครูไปจนถึงการถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของการรักษา

4.6 งานของพรรณเพ็ญ เครือไทยและคณะ (2554) **“การจัดการความรู้ตำรายาพื้นบ้านล้านนา: กรณีศึกษากลุ่มโรคมะเร็งหรือบ่่าเอ็ง”** มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาากลุ่มโรคมะเร็งและบ่่าเอ็งที่ปรากฏในตำรายาพื้นบ้านล้านนา มีวิธีการศึกษา คือ 1. คณะผู้วิจัยทำการศึกษาปริวรรตในชั้นแรกแล้วแปลตำรายาออกเป็นภาษาไทยปัจจุบัน 2. คณะผู้วิจัยศึกษา **“ความถี่” (Frequency)** ของตัวยาที่ปรากฏในการใช้รักษาโรคมะเร็งหรือบ่่าเอ็ง โดยจัดทำในรูปแบบของตาราง

4.7 งานของกรวิทย์วิษุทธิ์ บุญพิสุทธินันท์และคณะ (2559) **“การศึกษาฤทธิ์ด้านปวด**

และอีกเสบของตำรับยาสมุนไพรไทย จากตำราโรคหินค้ำฉันท 11 ในเซลล์เพาะเลี้ยงแมคโครฟาจ” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อฤทธิ์ด้านการอีกเสบของตำรับยาสมุนไพรที่คัดเลือกจากตำราโรคหินค้ำฉันท 11 ในเซลล์แมคโครฟาจ (RAW264.7) มีวิธีการศึกษา คือ คัดเลือกตำรับยาสมุนไพรจากหนังสือโรคหินค้ำฉันท 11 จำนวน 11 ตำรับ แล้วนำมาสกัดด้วยตัวทำละลาย ทดสอบฤทธิ์ด้านออกซิเดชันและสารพิษพิษศาสตร์เคมีที่เป็นองค์ประกอบหลักในตำรับยา 16 ตำรับ ทดสอบความเป็นพิษของเซลล์ผิวหนึ่งด้วยวิธีการ MTT assay และทดสอบฤทธิ์ต้านไนตริกออกไซด์ด้วยวิธี griess reaction assay ในเซลล์แมคโครฟาจเพื่อประเมินประสิทธิภาพของสารสกัดตำรับยาสมุนไพรเพื่อใช้ในการยับยั้งการอีกเสบ

4.8 งานของยุรยา อยู่เย็น (2559) **“พืชสมุนไพรในพระคัมภีร์ธาตวิภังค์”** มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ ศึกษาชนิดทางพฤกษศาสตร์และสรรพคุณของพืชสมุนไพรในคัมภีร์ธาตวิภังค์เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการอ้างอิงชื่อทางวิทยาศาสตร์และสำหรับการทำวิจัย มีวิธีการศึกษา คือ ศึกษาพระคัมภีร์ธาตวิภังค์ จัดทำบัญชีตำรายาและสรรพคุณ สรรวจและเก็บตัวอย่างพืชสมุนไพรในส่วนพฤกษศาสตร์และรากชาติในเขตพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออก ศึกษาด้านสัญญาณวิทยาของพืชสมุนไพรในห้องปฏิบัติการ จำแนกสมุนไพรด้วยวิธีการศึกษาเปรียบเทียบ

4.9 งานของสุมิตรา แสงวนิชย์และดิเรก เหมนคร (2559) **“การศึกษาตำรับยาพื้นบ้านที่มีสรรพคุณแก้อาการอีกเสบและติดเชื้อมกรณีศึกษากันคาลองขุด อำเภอกงเทพฯ จังหวัดสงขลา”** มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาตำรับยาพื้นบ้านที่มีสรรพคุณแก้อาการอีกเสบและติดเชื้อม มีวิธีการศึกษา คือ ใช้วิธีสัมภาษณ์

เชิงลึกเกี่ยวกับตำรับยาสมุนไพรที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคอีกเสบและติดต่อจากผู้สูงวัยกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน และนำองค์ความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลตำรับสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรค

4.10 งานของเชษฐา จักรไชยและคณะ (2560) “การสังเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคมะเร็ง (มะเร็ง) ที่ปรากฏในคัมภีร์ยาใบลานอีสาน” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ สังเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้าน การดูแลและรักษาสุขภาพของผู้ป่วยมะเร็ง (มะเร็ง) จากคัมภีร์ใบลานอีสานในด้านต่างๆ ด้วยระบบ ICT มีวิธีการศึกษา คือ รวบรวมข้อมูลโรคมะเร็งจากคัมภีร์ใบลาน สัมภาษณ์หมอชาวบ้าน จัดเวทีประชุมชาวบ้าน สืบหาสมุนไพรท้องถิ่น และจัดทำข้อมูลสมุนไพรท้องถิ่นด้วยระบบ ICT

4.11 งานของณรงศักดิ์ ราวะรินทร์ (2561) “การใช้ครามในตำรายาโบราณ” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ มุ่งศึกษาศัพท์คำว้าครามและคราม ในตำรายาโบราณ มีวิธีการศึกษา คือ ผู้ศึกษาไม่ปรากฏทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาแบบตายตัว แต่พบในลักษณะของการจำแนกกลุ่มโรค ซึ่งถือเป็นการจำแนกทางกายภาพเท่านั้น โดยผู้ศึกษามุ่งศึกษาคราม 3 ประเด็น คือ 1. ครามที่ปรากฏในตำรายาโบราณเป็นหลัก 2. จำแนกครามเป็นส่วนประกอบหนึ่งของตำรับในการรักษาโรค โดยแบ่งหมวดหมู่ตามโรคและอาการ วิธีการใช้ และที่มาของต้นตำรับ 3. ครามในฐานะส่วนประกอบต่างๆ อาทิ การเป็นส่วนประกอบหลักหรือเป็นน้ำกระสายยาของตัวยา ตลอดจนการจำแนกวิธีการปรุงยาชนิดต่างๆ ที่ปรากฏในตำรายาโบราณดังกล่าว

4.12 งานของอภิตา เอี่ยมอำและคณะ (2561) “การศึกษาวิเคราะห์สมุนไพรในคัมภีร์พรหมปโรหิต” มีจุดประสงค์ในการศึกษา คือ งาน

วิจัยนี้มุ่งศึกษาและปริวรรตคัมภีร์พรหมปโรหิตฉบับโรงเรียนอายุรเวทราชรัง สถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อเป็นการนำมาอ้างอิงและใช้ประโยชน์ในวงการแพทย์แผนไทยนอกเหนือไปจากคัมภีร์แพทย์แผนไทยเล่มอื่นๆ มีวิธีการศึกษาคณะผู้วิจัยทำการปริวรรตต้นฉบับคัมภีร์พรหมปโรหิตฉบับโรงเรียนอายุรเวทราชรังฯ ให้เป็นภาษาไทยปัจจุบันตาม “หลักการปริวรรตอักษรโบราณ” หลังจากนั้นนำมาทำการศึกษาเปรียบเทียบองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรในคัมภีร์พรหมปโรหิตกับองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยคือ “การเปรียบเทียบเนื้อหาสำคัญของสมุนไพรที่ปรากฏในคัมภีร์พรหมปโรหิตกับหลักเภสัชกรรม 4 คือ เภสัชวัตถุ สรรพคุณเภสัช คณาเภสัช และเภสัชกรรม

งานทั้ง 12 เรื่องนั้นเป็นงานที่มุ่งศึกษาตัวยา อาการ โรคเฉพาะด้าน โดยใช้ข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม แต่เน้นเฉพาะโรค เน้นการประยุกต์ใช้ ตัวอย่างจากการศึกษาที่ตัวสมุนไพร เช่น งานของอภิตา เอี่ยมอำและคณะ งานของณรงศักดิ์ ราวะรินทร์ การศึกษาที่อาการของโรคหรือโรคเฉพาะ เช่น งานของอุษา กลิ่นหอม งานของเชษฐา จักรไชยและคณะ การศึกษาความถี่ของสมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาโบราณ เช่น งานของพรรณเพ็ญเครือไทยและคณะ การศึกษาที่มีการศึกษาตำรับยาโบราณและประยุกต์กับเภสัชศาสตร์ เช่น งานของจิรเดช มโนสรัยและคณะ (ตำรับยาอาหารเสริมและยาบำรุงกำลัง) หรืองานของวิทยา อยู่เย็น การศึกษาที่เป็นแนวการจัดเก็บข้อมูลจากคัมภีร์โบราณลงในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น งานของจิรเดช มโนสรัยและคณะ ที่คิดค้นระบบจิรเดช 2 ที่ใช้บันทึกข้อมูลคัมภีร์ยาโบราณของล้านนาพร้อมทั้งสามารถปริวรรตเอกสารโบราณได้ด้วย ซึ่งนับว่าน่าสนใจอย่างยิ่ง หรืองานของอภิญญา มโนสรัยและคณะ การศึกษาที่มีการนำ

ตำรับยาเข้าห้องปฏิบัติการแล้วมีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ เช่น งานของกรวิณท์วิษญ์ บุญพิสุทธินันท์และคณะ เป็นต้น

ตัวอย่างงานที่น่าสนใจ เช่น งานของ อภิรดา เอี่ยมอำและคณะ งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยที่มีกระบวนการถ่วงตั้งแต่การเริ่มปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบันและทำการศึกษาโดยใช้วิธีเฉพาะทางการแพทย์แผนไทย คือ “หลักเภสัชกรรม 4 ประการ” ทำให้วิจัยมีความน่าสนใจและน่าเชื่อถือ ตลอดจนการเปรียบเทียบกับคัมภีร์สำคัญในการทางานการแพทย์แผนไทยทำให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาวิเคราะห์ตำรายาฉบับอื่นๆ อีกมากมาย งานของอุษา กลิ่นหอม ที่มุ่งศึกษาเฉพาะ “ไข่มุกไม้” ไข้ที่พบเป็นปกติในภาคอีสานเพราะเป็นไข้ที่เกิดขึ้นหลังจากการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล สามารถนำมาประยุกต์กับการรักษาทางแพทย์แผนปัจจุบันได้อย่างดี โดยงานนี้สามารถนำมาปรับใช้ในการทำวิจัยด้านตำรายา คือ การนำกรณีศึกษาไข่มุกไม้มาทำการศึกษาต่อยอดในตำรายาฉบับอื่นๆ กล่าวคือ การมุ่งศึกษาไปที่ไข้และอาการของไข้ แล้วนำเอาอาการของไข้ที่เลือก เช่น ไข้สันนิบาต แล้วเปรียบเทียบกับไข้สันนิบาตในภูมิภาคอื่นๆ ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยเพิ่มความถี่ในเรื่องของการใช้สมุนไพรในการรักษาไข้นั้นๆ จะทำให้บ่งบอกถึงความสำคัญและลักษณะเฉพาะของการใช้สมุนไพรในท้องถิ่นนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี งานของ ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ มุ่งศึกษาครามในตำรับยาโบราณทำให้จุดประสงค์ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางการแพทย์แผนไทยอย่างยิ่ง และเป็นประโยชน์ต่อการนำมาวิเคราะห์สมุนไพรอื่นๆ ในตำรับยาโบราณต่างๆ ประเด็นจากงานนี้ที่สามารถวิเคราะห์ตำรายาโบราณได้ คือ ประเด็นของการมุ่งศึกษาเฉพาะสมุนไพร เช่น

คราม จะสามารถทำให้ขอบเขตในการศึกษาแคบลงและสามารถเจาะลึกในการวิเคราะห์ได้เพิ่มมากยิ่งขึ้น อีกทั้งถ้าวิเคราะห์ความเหมือนหรือต่างจากสมุนไพรตัวเดียวกันแต่ต่างกันที่ภูมิภาคจะให้นำนั่นดูน่าสนใจและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับตำรายาโบราณเพิ่มมากยิ่งขึ้นอีกด้วย เป็นต้น

โดยการศึกษาที่น่าสนใจคือ การนำตำรับยาโบราณมาพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงถือว่าเป็นประโยชน์สูงสุดในวงการการแพทย์แผนไทยเพราะมีข้อสนับสนุนในทางวิทยาศาสตร์ หรือการศึกษาความถี่ของสมุนไพรที่ปรากฏในตำรายาโบราณก็มีความสำคัญเพราะ “ความถี่” (frequency) ของสมุนไพรในองค์ประกอบยาที่ปรากฏในตำรายานั้นอาจจะแสดงให้เห็นว่า สมุนไพรชนิดนั้นอาจมีคุณสมบัติพิเศษในการรักษาโรคนั้นๆ ซึ่งต้องขยายในวงการการแพทย์แผนไทยต่อไป ส่วนโปรแกรมจีรเดช2 ซึ่งออกแบบโดยจีรเดช มโนสร้อยและคณะ ถือว่าเป็นโปรแกรมสำคัญที่จะช่วยบันทึกข้อมูลของตำรายาโบราณอย่างรวดเร็วด้วยวิธีการปริวรรตอัตโนมัติ ซึ่งนับได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางการปริวรรตเอกสารโบราณเป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้งยังเก็บรวบรวมเป็นฐานข้อมูลซึ่งถือว่าเป็นอนุรักษข้อมูลในเอกสารโบราณได้ดีในระดับหนึ่ง

ลักษณะสำคัญของงานในหัวข้อนี้แสดงให้เห็นทิศทางการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการานการแพทย์แผนไทยและเภสัชศาสตร์ หากจะให้นำนั่นสามารถพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ ควรมีการประยุกต์ความรู้หรือการนำตัวยาที่ใช้ในตำรายาแผนโบราณในห้องปฏิบัติการ แล้วมีการทดสอบตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ ก็จะทำให้ตำรับยามีความน่าเชื่อถือเป็นอย่างยิ่ง

บทสรุป

จากการศึกษางานที่เกี่ยวข้องกับตำรายา สมุนไพรหรือตำรับยาในตำรายาที่ปรากฏในคัมภีร์หรือเอกสารโบราณจากเอกสารและงานวิจัยตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง จำนวน 38 เรื่อง พบว่าสามารถแบ่งการศึกษาได้เป็น 4 แนวทางสำคัญคือ

1. งานที่มุ่งศึกษาด้านตัวยา สมุนไพร ตำรับยาในภาพรวม พบจำนวน 15 เรื่อง ซึ่งเป็นการศึกษาจากต้นฉบับเอกสารโบราณโดยแนวคิดสำคัญ คือ การปริวรรตเอกสารโบราณเป็นภาษาไทยปัจจุบันและมุ่งศึกษารูปแบบคำประพันธ์ ภาษาและเนื้อหาของตำรายาในเอกสารโบราณ โดยการศึกษาแนวนี้มีประโยชน์ต่อการศึกษาศาสตร์เกี่ยวกับตำรายาทุกชนิดที่จัดเป็นข้อมูลชั้นปฐมภูมิที่ยังไม่มีผู้ใดศึกษา แต่การศึกษาแนวนี้มีข้อควรระวังคือ ควรมีการบูรณาการผู้ทรงคุณวุฒิทั้งด้านอักษรศาสตร์และด้านตำรายาโบราณควบคู่กันไปเพื่อการปริวรรตตำรายาโบราณให้เกิดความบกพร่องน้อยที่สุด

2. งานที่มุ่งศึกษาจากด้านตำรับยา การวินิจฉัย วิธีการดูแลรักษา พบจำนวน 7 เรื่อง โดยแนวคิดสำคัญของการศึกษาแนวทางนี้ คือ มีการสัมภาษณ์จริงจากผู้มีประสบการณ์ด้านการรักษาโรคหรือการใช้สมุนไพรทำให้งานเพิ่มระดับความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นเพราะมีการตรวจสอบย้อนกลับจากผู้มีประสบการณ์ตรง โดยการวิจัยแนวทางนี้จะประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ตำรายาเพิ่มจากต้นฉบับตัวเขียนและขยายไปสู่การใช้ตำรับยาแผนโบราณในการรักษาจริง จึงจะถือว่าการศึกษานั้นเกิดประโยชน์สูงสุด

3. งานที่มุ่งศึกษาด้านภาษาและวรรณกรรม พบจำนวน 3 เรื่อง โดยแนวคิดสำคัญของการศึกษาแนวนี้คือ มีการใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับทบาทหน้าที่ มโนทัศน์อุปลักษณ์หรือ

ทฤษฎีเกี่ยวกับคติชนวิทยาที่ชัดเจนมาใช้ในการวิเคราะห์ตัวบทตำรายาซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณเกิดความเป็นรูปธรรมและพิสูจน์ได้ผ่านทฤษฎีหรือแนวคิดเพิ่มมากยิ่งขึ้น

4. งานที่มุ่งศึกษาตัวยา อาการ โรคเฉพาะด้าน พบจำนวน 12 เรื่อง โดยแนวคิดสำคัญของการศึกษาแนวนี้คือ มีความเป็นวิทยาศาสตร์ค่อนข้างสูงเนื่องจากเป็นงานศึกษาวิจัยเชิงการแพทย์แผนไทยและเภสัชศาสตร์ ทำให้งานค่อนข้างมีความน่าเชื่อถือเป็นอย่างยิ่ง โดยการศึกษาที่สำคัญและเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณ คือ การศึกษาความถี่ของสมุนไพรที่ปรากฏในตำรายา การนำตำรับยาตัวอย่างมาปรับปรุงพัฒนาโดยการนำไปทดลองจริงในห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ หรือการออกแบบโปรแกรมที่ช่วยในการปริวรรตและจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ตำรายาโบราณ

แนวทางการศึกษาที่ปรากฏมากที่สุดคือ แบบที่ 1 งานที่มุ่งศึกษาด้านตัวยา สมุนไพร ตำรับยาในภาพรวม เป็นแนวทางที่พบมากโดยมุ่งศึกษาที่ตัวเอกสารเป็นหลักแล้วกล่าวถึงภาพรวมของเอกสารนั้น ส่วนแนวทางรองลงมาคือแนวทางที่ 4 งานที่มุ่งศึกษาตัวยา อาการ โรคเฉพาะด้าน โดยแนวทางนี้ค่อนข้างมีการบูรณาการข้ามศาสตร์ทำให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือค่อนข้างสูง ต่อมาคือแนวทางที่ 2 และ 3 ตามลำดับ

อย่างไรก็ตามแนวทางการศึกษาทั้ง 4 แนวทางนี้ถือเป็นแนวทางสำคัญของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณ โดยการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำรายาโบราณนี้หากจะศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถนำไปใช้ได้จริงควรมีการบูรณาการกันระหว่างศาสตร์ จะทำให้งานนั้นๆ มีความครบถ้วนในรอบด้าน เช่น การบูรณาการในเชิงการปริวรรตเอกสารกับในวิทยาศาสตร์

กล่าวคือ การนำข้อมูลจากการปริวรรตตำรายาแล้วมาทำการทดลองในห้องปฏิบัติการจะทำให้งานวิจัยตำรายาโบราณเกิดคุณค่าสูงสุดต่อวงการการศึกษาเกี่ยวกับตำรายาโบราณอันเป็นมรดกทางภูมิปัญญาในการรักษาโรคของคนไทยในอดีต

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาสมุนไพรในเชิงพฤกษศาสตร์เป็นแนวทางที่น่าสนใจในการศึกษาเพราะมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับตำรายา ซึ่งสามารถพัฒนาและบูรณาการกับการศึกษาประเภทนี้ได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กรวินท์วิชัย, บุญพิสุทธิ์นันท์, รัตติกาล รักแก้ว, ศศิธร เลิศวัฒนาเกียรติ, ณัฐวรา เดชพิชัย, อุษา โสตามุข, รัตติญา บุญใบ, และสุทามาศ กาญจนวงศ์วิช. (2559). การศึกษาฤทธิ์ต้านปวดและอีกเสบของตำรับยาสมุนไพรไทย จากตำราโรคินทานคำฉันท 11 ในเซลล์เพาะเลี้ยงแมคโครฟาจ. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 15(2), 70.
- กฤษฎา ศรีธรรมมา, ศรีรินทร์ ทองธรรมชาติและพิษณุ เข้มพิลา. (2552). การสืบค้นภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านอีสานในคัมภีร์ยาโบราณ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 3(2), 13-19.
- กัมพล มะลาพิมพ์. (2559). *การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์แพทย์แผนไทย: พระคัมภีร์ธาตุวิจฉัย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จรินทร์ พลหาวงศ์. (2550). แปลคัมภีร์กิดหนาของหมอพื้นบ้านภาคใต้ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 5(2): 107.
- จีรเดช มโนสร้อย, เตือนวิไล คำออน, สุธิดา สมณศิริและอรัญญา มโนสร้อย. (2551). การคัดเลือกตำรับอาหารเสริมจากฐานข้อมูลคัมภีร์ตำรายาสมุนไพรล้านนา. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 6(2), 104.
- จีรเดช มโนสร้อย, จักรพงศ์ กิ่งยอด, สุพรรณิ แก้วทิพย์และอรัญญา มโนสร้อย. (2551). การจัดทำฐานข้อมูลตำรายาสมุนไพรล้านนา. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 6(2), 103.
- จีรเดช มโนสร้อย, ชาญณรงค์ ทองคำ, มนต์วี วิริยาและอาทิตย์ หอมไกล. (2551). การคัดเลือกตำรับยาบำรุงกำลังที่พบในฐานข้อมูลตำรับยาสมุนไพรล้านนา. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 6(2), 105.
- เจริญ ศรีประดิษฐ์. (2542). รายงานการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือบุด. *สุราษฎร์ธานี: สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี*.
- ชเนญจน์ วัลลภขุนทอง อ้างถึงใน ประทีป ชุมพล. (2556). *ประวัติ ปรัชญา นายแพทย์และตำรายาในแพทย์แผนไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ชัยวัฒน์ สีแก้ว, ฉวีวรรณ คล่องศิริเวช, ถนอมจิต สุภาวิตา, ประทักษ์วัล สุขสำราญและจีรังกานต์ ปักเข็ม. (2560). การปริวรรตและการศึกษาวิเคราะห์หนังสือบุดตำภาคใต้ในรูปแบบตำรายาและคาถา ฉบับหอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 15(2), 77.

- ชัยวัฒน์ เสาทอง. (2560). คำที่มีความสัมพันธ์กับภาษาเขมรที่นำมาเป็นชื่อเครื่องยาในตำรายาฉบับตำราพระโอสถพระนารายณ์. *วารสารช่อพะยอม*, 28(1), 21-30.
- เชษฐา จักรไชย, กฤษฎา ศรีธรรมมา, นัยนา ประทุมรัตน์, ศรีนทร์ ทองธรรมชาติและอรนุช วงศ์วัฒนา เสถียร. (2560). การสังเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาโรคมะเร็ง (มะเร็ง) ที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณอีสาน. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 15(2), 91.
- เชิดชัย อุดมพันธ์. (2555). *อุปลักษณะเกี่ยวกับโรคในภาษาไทยถิ่นใต้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ณรงศักดิ์ ราวะรินทร์. (2561). การใช้ครามในตำรายาโบราณ. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 16(2), 284-300.
- นิจศิริ เรืองรังสี, ชนิตา พลานเวช, พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญและสุชาญ ชูสุวรรณ. (2553). รายงานการวิจัย เรื่อง ตำรายาในศิลาจารึกวัดโพธิ์: สังคายนารวบรวมและอธิบายความหมาย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐนิชา นิมนต์นันทและจันทิดา อินเทพ. (2548). การศึกษารวบรวมองค์ความรู้สมุนไพรและยาตำรับที่ใช้ในการส่งเสริมสุขภาพของหมอพื้นบ้าน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว. กรุงเทพฯ: คณะ แพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธวัชชัย นาใจจง. (2560). ตำราแผนนวด: การถ่ายทอดและการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงตำราธาราษฎร์ตำราหลวง. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 15(2), 81.
- ปิยนุช ยอดสมสวยและ สุพิมพ์ วงษ์ทองแท้. (2552). การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในอำเภอบึงนาราง จังหวัดนครนายก. นครนายก: คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประทีป ชุมพล. (2556). *ประวัติ ปรัชญา นายแพทย์และตำรายาในแพทย์แผนไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียน สโตร์.
- ประวิทย์ อัครเสรินนท์. (2554). แนวทางการวิจัยสมุนไพรในไทย. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 9(1), 8-9.
- พรรณเพ็ญ เครือไทยอมรัตน์ เพื่องวรรณและนิตยา บุญทิม. (2554). การจัดการความรู้ตำรายาพื้นบ้านล้านนา: กรณีศึกษากลุ่มโรคมะเร็งหรือป่าเถิง. เชียงใหม่: แม็กซ์พรีนติ้ง.
- ภัทรธิดา ผลงาม. (2560). การพัฒนาตำรับยาสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการรักษาโรคในชุมชน. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 37(2), 71-88.
- มณีสร วงศ์ศิริ, มนูญชา วันเย็น, วรรณภาพร โสภขานาและภัครพล แสงเงิน . (2562). วรรณกรรมเภสัชกรรมวัดนครชุม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ พะเยาว์วิจัยครั้งที่ 8 ; 24-25 มกราคม 2562. พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา. 2134-2142.
- ยุทธา อยู่เย็น. (2559). พิษสมุนไพรในพระคัมภีร์ธาตุวิภังค์. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 12(2), 109-134.
- รัตนา จันทรเทาว์, พรสวรรค์ สุวรรณธาดาและสาริสา อุ่นทานนท์. (2547). รายงานการวิจัย เรื่อง การปริวรรตโบราณอีสาน: ตำรายา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

- ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญามาตย์ (บรรณธิการ). (2558). *ตำราเภสัชกรรมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์แผนไทยเดิมฯ.
- วรรณิภา พรเวธนจินดาและคณะ. (2559). บ้านที่กภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน: การรักษาโรคอุจจาระร่วง กรณีหมอมือ จันทะสน จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 14(2), 24.
- วาสนี มีเครือเอี่ยม. (2559). คำเรียกชื่อโรคในระบบการแพทย์พื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษาตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์. *วารสารมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 14(1), 31-42.
- ศุภชัย ตียวรรณันท์และชยันต์ พิเชียรสุนทร. (2552). ศิลจารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหารที่ สุธงาย. *วารสารแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 7(1), 39-53.
- สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อ้างถึงใน ลัดดาวัลย์ คุรุปัญญามาตย์ (บรรณธิการ). (2558). *ตำราเภสัชกรรมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์แผนไทยเดิมฯ.
- สมบัติ ประภาวิชา, รัชนิ ชัดสีใส, สุดารัตน์ ถนอมแก้วและถวิล ชนะบุญ. (2546). *รายงานการวิจัยการศึกษา ตำรายาพื้นบ้านอีสาน*. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยลุ่มภูเขว มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สรวิศ เกสรมาศ, กันต์ฤทัย นาคถาวร, กชกร มุสิกพงษ์และจุฬา วิริยะบุบผา. (2562). การศึกษาการรักษา ด้วยตำรับยาสมุนไพรใน 7 กลุ่มโรค: กรณีศึกษาหมอประเวทย์ แก้วทอง จังหวัดสงขลา. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 17(2), 263-279.
- สิงหา กรจับ. (2550). ตำรับยาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านสุรินทร์. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 15(2), 100.
- สายหยุด บัวทุม. (2553). การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอายุรกรรมพื้นบ้าน ตำบลปากช่อง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 7(2), 1-17.
- สิริขวัญ สุทธิสน, ธนากร จิวสุวรรณ, วีรพล จำปาทองและภัทรพล แสงเงิน. (2562). วรรณกรรมเภสัชกรรม วัดสุนทรประดิษฐ์ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์. *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ พะเยาวิจัยครั้งที่ 8*; 24-25 มกราคม 2562. พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา. 2147-2161.
- สุดารัตน์ ตันทะอารียะ. (2548). *การวิเคราะห์ตำรายาแผนโบราณจากสมุดไทยของจังหวัดพังงา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุมิตรา แสงวนิชย์และดิเรก เหมนคร. (2559). การศึกษาดำรับยาพื้นบ้านที่มีสรรพคุณแก้อาการอักเสบและติดเชื้อ กรณีศึกษากันตลิ่งขุด อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา. *วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก*, 15(2), 66.
- อภิชาติ คำวิเลิศและกอบชัย รัฐอุบล. (2559). *ใบลานตำรายา: ภูมิปัญญาการรักษาพื้นบ้านลาว*. *วารสารใบลานมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 1(1), 44-50.
- อภิตดา เอี่ยมอำและคณะ. (2561). การศึกษาวิเคราะห์สมุนไพรในคัมภีร์พรหมปโรหิต. *วารสารดำรงวิชาการ*, 17(2), 137-162.

อรัญญา มโนสร้อย, จีรเดช มโนสร้อย, และอุดม รุ่งเรืองศรี. (2549). รายงานการวิจัย เรื่อง การรวบรวม เลือกรสร และปริวรรตคัมภีร์และตำรายาสุมุไพรล้านนาและการจัดทำโปรแกรมฐาน ข้อมูลตำรายาสุมุไพรล้านนา. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตถุโบราณเครื่องสำอางและ ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ (PCRNC) และสถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (IST) คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุษา กลิ่นหอม. (2552). งานวิจัยเรื่อง การสังคายนาตำรายาพื้นบ้านอีสาน: กรณีใช้หมากไม้. กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์.

อุษา กลิ่นหอมและสุกัญญา นาเควงค์. (2554). การสังคายนาตำรายาพื้นบ้านอีสานที่บ้านทึกลงไบลาน. วารสารแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 9(1), 20-26.